

prigovore. Djelo se raspada u sedam poglavlja. U prvom poglavlju govori pisac: o prajeziku evanđelja, najstarijim prijevodima, kratkoj povjesti grčkog teksta, dogmatičkom integritetu evanđelja, kritici teksta, itd. U narednih pet poglavlja govori pisac o evanđelju sv. Mateja, Marka, Luke, o odnosu sinoptičkih evanđelja međusobom i o evanđelju sv. Ivana. Najzanimivije je zadnje poglavlje: Vjerodostojnost evanđelja i njeni protivnici, gdje se obazire na sve moderne poteškoće u toj stvari n. pr. govori o hipotezi, koja tvrdi, da su Buda-legende i babilonski miti uplivali na evanđelja itd. Osobita je prednost toga djela, što je autor znao vrlo spretno silni taj materijal, kratko i pregledno, bez da je što bitnoga izostavio, obraditi.

E. L.

Franz Kaulen: *Einleitung in die heilige Schrift des alten und neuen Testaments. Erster Teil. Fünfte vollständig neu bearbeitete Auflage von Gottfried Hoberg. Mit 7 Schriftproben im Text u. einer Tafel (Theologische Bibliothek). Freiburg, Herder, 1911. str. XII + 266, cijena K 4'80, vez. K 6'25.*

Kaulen, koji je bio priznati učenjak, uz svoja stručna izdanja, bio je izdavateljem drugog izdanja „Kirchenlexikona“. Njegov „Uvod u sv. pismo star. i nov. zakona“, koji je prvi puta izašao g. 1876. vrlo je bio obljubljen radi jasne dispozicije, preglednog plana i preciznosti u izrazu i bogate literature, koju je navagjao. Pošto je 4. izdanje (izašlo 1899.) njegovog „uvoda“ već odavno raspačano, to se je prof. Hoberg odlučio, da to djelo preradi i na novo izda. Prin-

cip, koji je prof. Hoberga vodio kod preragivanja toga djela, bio je taj, da se od starog djela toliko zadrži, koliko je samo moguće, a ostalo, da se prema sadašnjem stanju bibl. istraživanja upotpuni ili promijeni. Prof. Hobergu uspelo je te promjene tako provesti, da sasma odgovaraju duhu prijašnjih izdanja, a uz to si je dao mnogo truda, da djelo bude na visini znanstv. istraživanja, stoga je i ovaj prvi dio narasao za 78 stranica, osim toga je od goleme bibl. literature naveo samo najbolja i važna djela, što će osobito dobro doći bogoslovima, koji će se tako moći laglje orijentirati, u toj literaturi. Ovaj prvi dio radi o inspiraciji, kanonu st. i nov. zavjeta, jeziku, karakteru pisma, rukopisima, citatima i prijevodima sv. pisma. U poglavlju o prijevodima sv. pisma na str. 254—255 govori vrlo ispravno o slavenskim prijevodima.

Po marnoj preradbi prof. Hoberga naći će i ovo preragjeno djelo Kaulenovo sigurno isto toliko prijatelja i priznanja kao i prijašnja izdanja pokojnog Kaulena.

E. L.

Janko Barle: *Povijest turo-poljskih župa. Zagreb 1911. Str. 298.*

Marni naš historičar J. Barle obogatio je crkvenu historiografiju zagrebačke nadbiskupije opet jednim vrijednim djelom. U ovećoj knjizi opisao je povijest četiriju turo-poljskih župa. Te župe jesu: D ubranci, Odra, Stare Čiče i Velika Gorica. Kao vješt i okretan historiograf prikazao je g. B. povijest ovih župa strogo znanstveno sa svih mogućih strana. Ponajprije je uzeo kod pojedinih župa samu župnu crkvu, pa

joj ocrtao povijest od najstarijih početaka do današnjega dana. Do konca 16. stoljeća te su vijesti skromne, ali od Benka Vinkovića t. j. od početka 17. stoljeća, pa dalje te su vijesti vrlo opširne i detaljne. Čitajući knjigu pred našim se očima crkve popravljaju, ukrašuju, proširuju, ruše, grade. Mi znamo za svako doba posljednjih stoljeća što crkva imade, koliko je u njoj oltara, koliko slika, koliko kaleža i misnih odijela, koliko zvonova itd. Za sve to znamo, kada je što nabavljeno, gdje i od koga. Znamo, kakove su se promjene zbivale na crkvama, dok nisu zadobile današnji svoj oblik.

Uz župnu crkvu nalazimo u svakoj župi više manje kapela, kapelica i oratorija. G. B. je i za te kapele podao iscrpive historičke podatke. Mnoge su kapele propale, mnoge su u novije doba podignute. Neke su malene i bez veće znamenitosti, a neke imadu opet kakovu historičku ili umjetničku važnost. S te je strane osobito zanimljiva kapela sv. Barbare u Velikoj Mlaki sa slikom sv. Kummernisse. Ta je slika jedini spomenik legende o toj svetici u našim krajevima.

Sretna je bila zamisao g. pisca, što je uz neke crkve i kapele stavio i njihove slike. Knjiga postaje tim interesantnija i poučnija. Poželjno bi bilo, da su se i k ostalim crkvama i kapelicama, što danas postoje, priložile slike.

Pošto je g. B. ocrtao povijest župnih crkvi i kapela, nabraja najprije župnike, koji su u pojedinim župama djelovali, zatim njihove duhovne pomoćnike i napokon svećenike, koji su u tim župama rođeni. Ovaj dio knjige

imade općenitiju važnost, jer će dobro poslužiti mnogomu, koji se bavi crkvenom historijom hrvatskom posljednjih stoljeća. Turo-polje je naime davalo crkvi vrlo mnogo svećenika, od kojih su neki obnašali i odličnije crkvene časti i službe. Župnici su navedeni kronološkim redom. Taj je red u početku dakako krnj jerbo manjkaju vrela, ali kasnije — naročito od početka 17. stoljeća — potpun. Uz službene podatke o godini rođenja, smrti i župnikovanja dodaje pisac pojedinim župnicima i druge zanimljive crtice, o njihovu životu i djelovanju. Te su crtice važne da se upozna život klera i duhovna pastva prijašnjih vremena. Tako je na pr. dragocjena crtica o životu Matije Štefančića, župnika u Vrhovju (str. 58). Željati bi bilo, da je tih bilježaka više, t. j. da su životopisi potpuniji, ali dakako tu ne pomažu želje, već jedino vrela. Možda bi se dalo ipak o kojetomu više navesti (n. pr. o glasovitom Simonu Judi Sidichu, župniku u St. Čičama). Iz ovoga dijela knjige je vidjeti, kako je pod kraj 16. stoljeća bilo u Turopolju mnogo glagoljaša. Vidjeti je, kako je u kleru bilo dosta nedostataka, ali kako je bilo mnogo i revnosti i svećeničkih krijeposti. Rekli bismo, da broj dobrih svećenika dvojinom nadmašuje broj zlih svećenika.

Ocrtavši svećenstvo prelazi g. B. na puk, pa prikazuje, kakav je u pojedino vrijeme bio u kojoj župi puk, čim se odlikovao, kojim je manama pogodio. Usprkos neznanju i usprkos manama pojedinaca dobiva turopoljski hrvatski puk ipak lijepo svjedočanstvo: bio je nabožan, rado polazio u crkvu i primao sv. sakramente. Bilo je vre-

mena i župa, gdje nije bilo nijednoga javnoga grješnika u čitavoj župi. U tom dijelu navodi g. B. i statističke podatke o broju sela u pojedinoj župi i o broju pučanstva u pojedinim selima.

Na koncu imade g. pisac kod svake župe posebnu rubriku: „razne bilješke o župi.“ Tu govori o imovini crkve i župnika, o misnim zakladama, o groblju, školi, o dijeljenju sv. potvrde i posjetima biskupovim, o vatri ili nepogodama vremena itd.

Uz navedenu sadržinu knjige moramo spomenuti još pet kraćih radnja, koje su u svezi s glavnom sadržinom. To je prije svega pišček „Uvod“, u kom se kratko i stručno riše razvoj kršćanstva u sisačkoj biskupiji i u turopoljskim krajevima od najstarijih vremena. To su nadalje 2 članka, što ih je napisao Emilije Laszowski „Crkvena desetina“ i „Remetski Pavlinii i Turopoljci“ i napokon 2 članka od samog pisca knjige: „Isusovački posjedi u Turopolju“ i „Posjedi zagrebačkih klarisa u Turopolju“. — Šteta, što je članak o „Crkvenoj desetini“ smješten na početak knjige odmah iza uvoda, gdje po sadržini svojoj smeta. Članak bi bolje pristajao na konac knjige iza povijesti velikogoričke župe. — Na koncu bi još vrlo dobro došao „index personarum!“

Svoje podatke crpao je g. Barle iz izvještaja kanoničkih vizita u nadb. arhivu, zatim iz turopoljskog arkiva, iz župnih matica i iz knjiga spomenica pojedinih župa, a posluzio se i drugim povjesnim djelima, kao Krčelićem te „Povjesnim spomenicima plemenite općine Turopolja“ od Em. Laszowskoga. Ovim

svojim djelom skupio je i nadopunio g. pisac ono, što je već dosada o župama turopoljskim pisao što u „Kat. listu“, što u „Prosvjeti“, što drugdje. U „Kat. listu“ se g. pisac osobito g. 1903. osvrnuo na turopoljske župe u članku „Zagrebački arcidakoniat do god. 1642.“, ali samo u kratko i do te godine. Sada je povijest četiriju turopoljskih župa izrasla do lijepe, velike i potpune knjige.

Radeni pisac neka proslijedi započetim putom. Polje je još veliko i neuzorano. Potrebno je, da se otmu zaboravi historički spomenici u pojedinim župama prije nego ih nestane i prije nego ih zub vremena uništi. Drugi narodi pa i slavenski, imadu već gotove historije svojih župa ili ih baš izdaju, kao Česi i Slovenci. Hrvatski narod bit će zahvalan g. piscu, ako započeti rad nastavi te ako svojim primjerom i druge potakne na taj posao. *Dr. K. Dočkal.*

Glagolska notarska knjiga vrbničkoga notara Ivana Stašića. Staroslavenska akademija Krčka ponovo je pokazala, koliko joj je na sreću da nam iznosi, da nas obdaruje dragocijenim našim starim spomenicima. U svojoj: starohrvatskoj glagoljskoj knjižnici izdala je knjigu I. s pomenutim napisom. Knjigu tu prvu priredio je za štampu i s uvodom i potrebitim bilješkama popratio poznati stručnjak, neumorni istraživalac glagolske starine a vještak u čitanju glagolskih spomenika, kome sada nema u nas premca, Rudolf Strohal, umir. gim. ravnatelj. Notari javni iza t. zv. popova glagolaša najviše su napisali starohrvatskih glagolskih knjiga i javnih isprava. Bilo je takvih knjiga